

3. NAŠI KNJIŽNI PREVODI IZ LUŽIŠKE SRBŠČINE. V knjigi lužiškosrbskih ljudskih pravljic »Leteča ladja« (1959) sem zapisal, da je to »prva knjiga iz slovstva Lužiških Srbov med Slovenci« (140). Po mojem sedanjem znanju to ni res. »Leteča ladja« je vsaj tretja knjiga iz lužiške srbščine, prevedena v slovenščino.

Prvo tako knjigo predstavlja 5. snopič Gabrščkove »Slovanske knjižnice« (1893). Tu je Simon Gregorčič ml. prevedel dve »humoreski« in eno »povest«. Za nobeno ne navaja pisateljev. Tudi Simoničeva Slovenska bibliografija jih ne razrešuje. Na enega izmed pisateljev je opozoril France Bevk v drugi knjigi iz lužiške srbščine (1930). Avtor humoresk je (časovno) prvi lužsrb. humorist Mikławš Bjedrich, pišoč pod psevdonimom Radlubin (1859—1930). Brez posebne oblikovalne moči, z majhnim umetniškim prizadevanjem, brez globine in na zelo preprost način je pisal zabavne, rahlo humoristične zgodbe in anekdote iz vaškega življenja, brez izrazite časovne, nacionalne ali celo socialne barve. Vedra živahnost in nezahtevnost njegovih humoresk je v časnikih in koledarjih budila predvsem ljubezen do branja in do živega jezika. Nekaj humoresk, ki jih je kakih petdeset, je izdal tudi v drobnih zbirkah.

Gregorčič je prevajal po prvih objavah. Prva humoreska »Cesarja je šel gledat« ima v izvorniku naslov »Na zlotym kwasu« (»Na zlati poroki«). Prevajalec je postavil zgodbo na Dunaj v čas srebrne poroke cesarja Franca Jožefa. Ni dvoma (izvornik mi ni na razpolago), da Radlubin Lužičana ni pošiljal ogledovat si dunajsko cesarsko mesto in tujega cesarja, ampak da ga je poslal na zlato poroko nemškega cesarja Viljema I. v Berlin. Ta lužiški popotnik je motivni prednik našega Matajevega Matije. Črtica je izšla 1882 v časopisu Lužica. Naslednje leto je prav tam izšla druga prevedena Radlubinova humoreska »Skóržba« (»Pravda«, v prevodu »Pravdar«). Iz istega letnika istega časopisa je »povest« »Preužitkar« (v izvorniku »Wuměnkar«) neznanega mi pisatelja J. M. Sporosowega.

Druga knjiga iz lužiške srbščine v slovenščini, je »Ponesrečena zaroka in druge povesti« istega pisatelja Radlubina, ki jo je prevedel France Bevk (Trst, 1930). Naslovna črtica je »Rozkařany slub« iz zbirke »Serbska knihownja« (1918), črtice »Stara jablana« (»Stara jablučina«), »Preizkušnja srčne žile« (»Pruha wutrobineje žyły«) ter »Zdravo knajpanje« (»Strowe Kneippowanje«) pa so iz iste zbirke 1914. Kdaj so bile omenjene črtice objavljene prvikrat (mogoče šele v imenovanih zbirkah), nisem mogel ugotoviti.

Obe knjigi prinašata prevajalčev splošen oris Lužice in njenih prebivalcev ter še posebno lužiškosrbskih nacionalnih in kulturnih prizadevanj. Bevkov epilog, ki vsebuje v vezani in nevezani besedi tudi nekaj prevodov iz lužiške poezije, je doslej najboljširnejša informacija o lužiškosrbskih slovstvih v slovenščini.

(Literaturo o predmetu mi je ljubeznivo dal univ. prof. ing. P. Jušič iz Zagreba. Bili so to izpiski iz različnih del ter knjigi J. Golabek, Literatura serbsko-lužicka, Katowice, 1938, ter J. Páta, Zawod do studija serbskego pismowstva, Budyšin, 1929.)

Ni pa lužiškosrbsko delo povest, ki je izšla 1926 v Ljubljani pod naslovom »Hanka«. Povest je napisala Nemka Amalie Marby (1834—1915), ki pa je mogla biti dolnjelužiškega rodu, saj se je rodila v glavnem mestu Dolnje Lužice Chóšebúzu (nem. Cottbus). Na njen slovanski izvir kaže tudi y na koncu priimka. Vsekakor je bila vsaj ponemčena in ni v lužiščini ničesar napisala. Njeno prozno delo je izhajalo v letih 1880—1914. Kakšna je bila smer njenega pisanja, moremo sklepati po »Hanki«, ki je v izvorniku izšla 1889. Zgodba pripoveduje o lužiškem dekletu, ki se iz službe v nemškem meščanskem krogu vrne na svoj rodni dom in se tu počasi spet vrašča v lužiško narodno in nacionalno okolje. Ideja o zvestobi domačemu jeziku, lužiško-srbskim navadam in kmečki starosvetnosti je podana z romantično-realističnimi sredstvi. Pisateljica zagovarja lužiško nacionalno misel. Slovenski prevod ne navaja pisateljice na notranji naslovni strani, a na zunanji naslovni strani, ki jo je narisal Henrik Smrekar, je zapisano samo »A. Marby«. Podnaslov na notranji naslovni strani »lužiško-srbska povest« bi lahko zavajal v misel, da imamo opraviti s povestjo, ki je bila napisana v lužiški srbščini. O nemštvu avtorice nas pouči le opomba pod črto na str. 12, da našo »povest piše Nemka«. (Nekaj podatkov o A. Marbyjevi ima Koshev nemški lit. leksikon, 1953.)

Tako predstavlja knjiga izbranih lužiškosrbskih pravljic »Leteča ladja« iz lanskega leta tretjo knjigo, ki je bila pri nas prevedena iz lužiškosrbskih slovstev.

4. ŠALJIVKA O ZAMENJANI KRSTI. V članku »Kulturne povezave na velike razdalje« JiS IV, 123) in v razpravi »Ljudska povestica o napačni krsti« (zbornik »Alpes Orientales«, SAZU, 1959, 13—32) obravnava dr. Ivan Grafenauer ljudsko povedko, kako pogrebci ob pokopu v hudi zimi zamenjajo krsto z mrličem in krsto s suhimi hruškami in namesto mrliča zagrebejo hruške. Ko razbira poročila o tem ljudskem pripovednem motivu iz Vzhodnih Alp in njihove neposredne bližine, izraža prepričanje, da mora tako ljudsko izročilo obstajati tudi v Srednji Evropi, čeprav ne more navesti za to nobenega zapisa.

Iz Srednje Evrope morem navesti šaljivko o napačni krsti iz knjige »Revna predica« (»Chudá přadlena«, 1940, 306) češke pisateljice Jarmile Glazarove. (O pisateljici in posebej o značaju njene »Revne predice« gl. esej v sloven. prevodu njenega romana »Advent«.) Glazarová je to povedko slišala na Valaškem. Navaja jo, kakor da se je v resnici zgodila v nekem hribovskem kraju. Valaško je pokrajina kmetov in pastirjev med slovaško mejo ter moravsko-šlezijskim razvodjem, gorski svet gornjih tokov Bečve in Ostravice. Zgodbica pripoveduje:

V bajti neke v hribih sta živela preužitkarja. V skrbi za poslednje reči sta si omislila suhi, bukovi krsti in ju spravila na podstrešje. Jeseni je bila izredna letina hrušk. Nasušila sta si jih toliko, da jih že nista imela več kam spraviti. Da ne bi prišle do njih miši ali da ne bi splesnele, sta jih shranila v eno izmed krst. »Zdrava sva še,« je dejal starec, »upajva, da se nama ne bo še nič zgodilo.« Prišla je zima, snega je zapadlo do dimnika in starec je za pljučnico umrl. Ker ga niso mogli odnesti na blagoslovljeno pokopališče, so ga položili, kakor je to bila tudi sicer ob hudih zimah navada, v krsto na podstrešju, da počaka odmeke. Ko so zameti splahneli, so sosedje odnesli krsto k cerkvi in jo pokopali. Pa je prišla pomlad. In čim več je bilo sonca, tem bolj čudno je dišalo s podstrešja. Šli so gledat, pa so videli, da so krsti zamenjali in v resnici pokopali krsto s suhimi hruškami namesto z mrličem.

Viktor Smolej

VSAKEMU SVOJE

Analiza v JiS V, 128 je logično pravilna, vendar nam to še ni zmeraj zadosten razlog, da kake stalne rečenice zato že presukavamo. Z vprašanjem so se že davno srečali drugi naši besednjakarji in slovničarji. Tako ima Pleteršnik pod svoj vprašanje tudi s te strani obdelano in ni za njim nihče povedal nič novega. Na prvem mestu navaja: »prisvaja kaj subjektu istega stavka«, potem pa na drugem mestu: »prisvaja kaj mišljenemu, dasi ne tudi gramatičnemu subjektu«: *pustite vsakemu svojo! dati vsakemu v svoje roke* (Levstik), *sodba o svojem delu ne pristoji meni* (Levstik); *sin moj, um svoj*; *s svojo roko podpisati, svoje glave biti, po svoji volji ravnati, preveliko svojo voljo dati* = *prostost, sodnija določuje o svojem in tujem* (Vrt.), *svoja korist* »Eigennutz«, *vsakemu se svoje najlepše zdi* (n. pr.); *iskrice so svoje rože, svoji smo si, smo ni nekaj svoji* = v rodu; *bolj če je svoj, bolj se ga boji*.

Iz tega so doslej pobirali zglede vsi, ki so obravnavali to vprašanje. Breznik je v 1. izd. slovnice (1916) prav tako ločil te dve vrsti uporabe, ko dodaja pod »b) v pomenu lastne posesti kakor nemški *sein, eigen*«, potem navaja nekaj Pleteršnikovih zgledov, dodaja pa še Slomškov stavek: *Zvestoba v svojem stanu je mati ... sreče*. V kasnejših izdajah je to točko umaknil; zdela se mu je najbrž bolj slovarska kakor slovnična. Tako je tudi nobena naslednjih slovnice ne prinaša. Pač pa jo imajo po vrsti slovarji, zlasti pa SP 1950 skoraj po besedi iz Pleteršnika in z njegovimi zgledi.

Gotovo je, da je zaimsek *svoj* zaživel tudi zunaj ostro začrtanih mej logične uporabe, ker je zaznamoval svojino sploh; v tem pomenu je razvil celo vrsto izvedenk, koder se komaj še zavedamo zveze s svojilnim zaimkom. Mislim, da je pač nekaj pomagal tudi tuji vpliv, zakaj krilatice *Vsakemu svoje* ni papirnata, čeprav se je močno razživila prav v zadnjih desetletjih s političnimi boji. Ljudje pa pravijo: *Vsakemu ta svoje!* To je tesno po nemškem: *Jedem das Seine*. Po logični analizi je krilatice sicer napačna in pomeni pravzaprav nekaj drugega, kakor bi rada povedala, toda razumemo jo vsi enoumno. Takih zvez po smislu (»kata synesin«) imajo vsi jeziki, zato je seveda prav, če kdo piše: *Vsakemu njegovo!* ne bi pa zaradi tega že preganjal *Vsakemu svoje!* Prav tako ne drugih primerov, ki jih navaja SP 1950.

J. S.